

Wioletta Zawada

"Pomóż mi porozumieć się z tobą i ze światem" – przykłady zajęć

Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce : kwartalnik dla nauczycieli nr 1,
86-93

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

s. Wioletta Zawada
Specjalny Ośrodek Wychowawczy w Częstochowie

„POMÓŻ MI POROZUMIEĆ SIĘ Z TOBĄ I ZE ŚWIATEM” – PRZYKŁADY ZAJĘĆ

*„Człowiekowi nie wystarczają relacje czysto funkcjonalne.
Potrzebuje więzi międzysobowych
sięgających głęboko do jego wnętrza,
wyrzućających całkowicie bezinteresowny dar z siebie,
Jan Paweł II, Watykan 2000 r.*

WSTĘP

Pojęcie komunikacji od kilku lat zajmuje jedno z czołowych miejsc w terminologii psychologicznej i pedagogicznej. Jest współcześnie zgodnie uważane za jedną z najważniejszych kategorii ludzkiego funkcjonowania, a także centrum tworzenia się psychiki oraz podstawowe źródło zaburzeń w zachowaniu i rozwoju społecznym.

Osoby niepełnosprawne intelektualnie stanowią grupę, w której jedną z najczęściej zaburzonych funkcji jest **funkcja komunikacyjna**. Przyczyny trudności w komunikowaniu się z ludźmi o obniżonej sprawności umysłowej, tkwią zarówno w ich specyficznych cechach rozwoju psychofizycznego, jak i w braku akceptacji, czy wręcz izolacji ze strony najbliższego otoczenia. Nie oznacza to jednak, że nie mają oni potrzeby wchodzenia w interakcje społeczne. Podobnie jak osoby w normie intelektualnej odczuwają oni bardzo silną potrzebę porozumiewania się z innymi. Pragną przynależać do określonej grupy społecznej, nawiązywać kontakty. Chcą po prostu być wśród nas i z nami. Spróbujmy im w tym pomóc.

OKREŚLENIE PROBLEMU I PRZEDSTAWIENIE ZAŁOŻEŃ PROGRAMU

Program autorski usprawniający komunikację interpersonalną „**POMÓŻ MI POROZUMIEĆ SIĘ Z TOBĄ I ZE ŚWIATEM**” został opracowany dla potrzeb Specjalnego Ośrodka Wychowawczego w Częstochowie, w którym wychowanie i opieka sprawowane są w duchu zasad pedagogiki katolickiej. Przeznaczony jest on dla dziewcząt niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim, uczęszczających do specjalnej szkoły podstawowej, gimnazjum specjalnego i specjalnej szkoły zawodowej. Proponowane w programie oddziaływania ukierunkowane są na całą osobę wychowanki, w jej wymiarze cielesnym, psychicznym i duchowym.

Idea powstania programu zrodziła się na podstawie kilkuletniej obserwacji, własnych przemyśleń, a nade wszystko z bezpośredniego kontaktu z dziećmi o obniżonej sprawności umysłowej. Istnieje u nich, niemniej silna niż u zdrowych, potrzeba komunikowania się z otoczeniem, przy użyciu form słownych, jak i bezsłownych, szczególnie tych drugich. Nie mogąc w pełni uchwycić wymagań, jakie stawia im życie, są bardziej podatne na różnego rodzaju zaburzenia. W sferze emocjonalnej cechuje je mała zdolność kontrolowania emocji, impulsywność, nieadekwatność siły i rodzaju reakcji w stosunku do bodźca. Widoczny jest obniżony krytycyzm. Słabo rozwinięte myślenie przyczynowo-skutkowe, ubogi zasób słownictwa, ograniczone rozumienie słów, wadliwa konstrukcja wypowiedzi i brak logicznego związku, wady wymowy i wiele innych czynników zewnętrznych i wewnętrznych.

Warto jeszcze nadmienić, że poziom ich rozwoju w dużej mierze uzależniony jest od dojrzałości struktur mózgowych i doświadczeń życiowych, do których należą między innymi: niekorzystne warunki życia, ubóstwo, brak akceptacji i poczucia bezpieczeństwa, odrzucenie ze strony najbliższych, niezrozumienie i ośmieszanie w gronie zdrowych rówieśników, panujące stereotypy odnośnie upośledzonych umysłowo. To wszystko bardzo silnie oddziałuje na jednostkę niepełnosprawną intelektualnie, powodując liczne nieprawidłowości i braki dotyczące nawiązywania kontaktów i wchodzenia w interakcje społeczne.

PIERWSZY MIESIĄC ZAJĘĆ

W trakcie pierwszego miesiąca zajęć przewidziane są cztery spotkania, których tematyka oscylowała będzie wokół treści związanych z określeniem swojej tożsamości, podniesieniem samooceny, dostrzeganiem swej niepowtarzalności, umocnieniem wiary we własne możliwości, akceptacji siebie, nawiązanie kontaktu, budowanie atmosfery bezpieczeństwa i zaufania, uwrażliwianie na potrzeby innych oraz praca z emocjami poprzez rozładowywanie napięć, werbalizowanie i wyrażanie uczuć.

Drugie zajęcia

Temat: Ty jesteś wartościowy i ja też mam swoją wartość.

Cele:

- ukazywanie pozytywnych cech osobowości własnych i innych ludzi,
- wdrażanie do akceptacji siebie i innych osób,
- uzewnętrznianie uczuć oraz odczuć przez wypowiedź słowną, plastyczną i ruchową,
- wzmacnianie poczucia własnej wartości, a także szanowania wartości innych ludzi,
- pokonywanie lęku przed wystąpieniem publicznym,
- wyciszenie negatywnych emocji.

Osiągnięcia:

- potrafią dostrzec pozytywne cechy u siebie i innych,
- uzewnętrzniają uczucia i odczucia poprzez wypowiedź słowną, plastyczną i ruchową,
- wiedzą, że są ważne i wartościowe,
- pokonują lęk związany z publicznym wystąpieniem,
- poznają się wzajemnie i służą sobie pomocą,
- dostrzegają swoje mocne strony.

Czas trwania: dostosowany do możliwości psychofizycznych dzieci.

Metody pracy: słowne: rozmowa, opowiadanie, burza mózgów, metoda praktycznego działania.

Formy pracy: indywidualna, grupowa.

Środki dydaktyczne: duży arkusz papieru, białe kartki A4, tekst bajki, mazaki, kredki, długopisy, nożyczki, klej, ilustracje z kolorowych gazet.

Zapis tematu do dziennika: Ty jesteś wartościowy i ja też mam swoją wartość.

Przebieg zajęć:

- **Powitanie:** Przy radosnej muzyce dzieci witają się poszczególnymi częściami ciała.
- **„Pajaczek”** – wypowiadanie swoich imion i określenie jak się dzisiaj czuję – z użyciem kłęбка wełny (Czuję się bardzo dobrze. Jestem zadowolona. Jestem smutna. Jestem zmęczona itp.)

- Zabawa „Lustra”. Dzieci naśladowują ruchy rąk, nóg i inne gesty koleżanki z pary.
- „Bajka o Żółwiu i ziarenkach piasku” – zapoznanie dzieci z treścią bajki poprzez jej odczytanie.
- Po wysłuchaniu bajki, otrzymują arkusze papieru oraz przybory do malowania i rysowania. Prosimy, aby po krótkim zastanowieniu, narysowały to, co najbardziej im się podobało, co najbardziej zapamiętały. Następnie rozpoczynamy rozmowę o tym, jak przeżyły bajkę, co je poruszyło. Możemy zapytać o emocje – czy scena na twoim rysunku jest smutna, czy wesoła, jak czują się bohaterowie rysunku, o czym myślą, czego by chcieli, kim chciałbyś być na tym rysunku?
- Dzieci wspólnie zastanawiają się nad charakterystyką głównych bohaterów bajki: Żółwia, Skorpiona i Jaszczurki. Nie oceniamy bohaterów, lecz chcemy ich zrozumieć. Wspólnie przygotowujemy listę ich cech, następnie odczytujemy.
- **List do Żółwia:** dzieci piszą listy do Żółwia, bez żadnych dodatkowych instrukcji. Piszą to, co naprawdę dla nich jest ważne. Omawiamy listy i zastanawiamy się, w jaki sposób dzieci próbowały nawiązać kontakt z Żółwiem.
- Sporządzamy listę sposobów okazywania akceptacji, np.
 - powiedzieć komuś, że go lubię, że chcę mu pomóc itd.Następnie przygotowujemy drugą listę, czyli porady dla Żółwia, np.
 - wybieraj z kim warto się przyjaźnić,
 - nie odrzucaj tych, co chcą Ci pomóc itd
- Co ma Żółw pod skorupą?

Dzieci wykonują collage – wyklejają kontur żółwia wyciętymi z gazet fotografiami symbolizującymi uczucia i cechy, które chciałyby ukryć przed innymi.

Omówienie prac i ukazanie dzieciom, że wszystkie „wstydlive” rzeczy można jakoś nazwać. Dzięki temu przestają być takie straszne.

- **Mini-aerobik** – przy współbrzmieniu skocznej melodii dzieci powoli, rytmicznie wstają, rozluźniają ręce (wymachy, obroty itp.), rozluźniają nogi (strzepywanie, wymachy itp.), rozluźniają głowę, szyję (naśladowanie zegara), luźne ruchy całym ciałem, np. „Jestem z gumy”.
- „**Kładka**”. Kładką może być zwinięty koc, miska, ławeczka itp. Dzieci dobierają się parami. Każda para kolejno ustawia się na przeciwległych krańcach kładki. Prowadzący informuje, że kładka jest nad przepaścią, należy więc przejść przez nią w taki sposób, by zapewnić bezpieczeństwo partnerowi.
- „**Co cenię, co lubię, co podoba mi się w moim wyglądzie?**” Proszę, aby każdy przez chwilę pomyślał o tym, co w sobie ceni, lubi, co mu się podoba w jego wyglądzie. Po chwili dzieci dobierają się w pary i mówią sobie nawzajem o tym, co im się podoba w sobie, co cenią u siebie, co lubią. Następnie każde dziecko przedstawia swojego partnera na forum grupy w tych trzech kategoriach. Jeśli ktoś nie mógł nic powiedzieć o sobie, można zaproponować grupie, aby każdy, komu coś, np. podoba się w wyglądzie tej osoby (lub, jeśli jest coś, co w niej ceni lub lubi), powiedział jej o tym.
- Dzieci siadają w kręgu, pozdrawiają się uśmiechem i uściskiem dłoni.
- Rozdanie kartek z napisem: „Zajęcia podobały mi się”: „tak”, „nie”. Dzieci zakreślają właściwą odpowiedź według własnych odczuć.
- Przygotowanie prac do wystawy. Podziękowanie za aktywny udział w zajęciach i współpracę.

- Pożegnanie przez „puszczenie oczka” i zaproszenie na kolejne spotkanie.

DRUGI MIESIĄC ZAJĘĆ

W trakcie drugiego miesiąca zajęć przewidziane są cztery spotkania, w których podejmowane oddziaływania będą zmierzały do rozwijania umiejętności współpracy i współdziałania w grupie, kształcenia komunikacji werbalnej i niewerbalnej, kształtowania umiejętności efektywnego komunikowania się oraz kształtowania postaw miłości i otwartości na los drugiego człowieka poprzez niesienie mu konkretnej pomocy, za przykładem Świętego ks. Zygmunta Gorazdowskiego.

Czwarte zajęcia

Temat: Niesienie pomocy drugiemu człowiekowi na wzór Świętego Księdza Zygmunta Gorazdowskiego.

Cele:

- poznanie życia i działalności charytatywnej św. ks. Z. Gorazdowskiego,
- wzbudzanie w uczestnikach chęci niesienia pomocy innym,
- uwrażliwianie na potrzeby drugiego człowieka,
- uświadamianie dzieciom konieczności pomocy innym ludziom,
- kształtowanie umiejętności nawiązywania kontaktu poprzez służenie pomocą ludziom potrzebującym,
- wychowanie do przyjaźni z Bogiem, świętymi i innymi ludźmi.

Osiągnięcia:

- dzieci znają i potrafią opisać najważniejsze wydarzenia z życia św. ks. Z. Gorazdowskiego; wiedzą komu pomagał,
- dostrzegają konieczność niesienia pomocy innym ludziom,
- są wrażliwe na potrzeby drugiego człowieka,
- potrafią nawiązywać nowe kontakty, służąc pomocą potrzebującym,
- wiedzą, że przyjaźń z Bogiem i świętymi pomaga w tworzeniu więzi przyjaźni z innymi osobami.

Metody pracy:

- oglądowe: pokaz i obserwacja,
- werbalne: opowiadanie, śpiew pieśni, pogadanka,
- praktycznego działania: zadania do wykonania.

Formy pracy: grupowa, indywidualna, w parach.

Środki dydaktyczne: kredki, obrazki ze św. ks. Z. Gorazdowskim, kartki A4, mazaki, obrazki i napisy do pracy w grupach, krzyżówka, magnetofon.

Zapis tematu do dziennika: Niesienie pomocy drugiemu człowiekowi na wzór Świętego Księdza Zygmunta Gorazdowskiego.

Przebieg zajęć:

1. **Modlitwa** – „Ojcze nasz...”, „Aniele Boży Strózu mój...”
2. **Powitanie** – uczestnicy siedzą w kręgu. Każdy wymyśla sposób powitania, np. mówi wszystkim miłe słowa (cieszę się, że jesteś Kamilko itp.), skłania głowę przed każdym z uczestników, bierze za ręce i robi jeden obrót, klaszcze w dłonie osoby witanej, podaje rękę i fantazyjnie się kłania itd.

3. **Śpiew i inscenizacja ruchowa** pieśni o św. ks. Z. Gorazdowskim, pt. „Byłeś tam, gdzie ból”.
4. **Zapoznanie uczestników z osobą św. ks. Z. Gorazdowskiego** oraz z Jego działalnością charytatywną podjętą na rzecz ludzi potrzebujących pomocy.

Podczas opowiadania prowadzący może pokazywać obrazy, które ilustrują działalność ks. Z. Gorazdowskiego.

- Zatrzaszczył się o dzieci – niemowlęta, których rodzice nie kochali, nie chcieli wychowywać i porzucili. Utworzył dom dla tych dzieci i dla mam, które same wychowywały swoje dziecko, a nie miały gdzie mieszkać.
- Dla bezdomnych, bezrobotnych założył dom, gdzie mogli znaleźć mieszkanie i zajęcie, stąd mogli także dochodzić do pracy.
- Dla chorych nieuleczalnie, dla których nie było już miejsca w szpitalu i nie mieli gdzie pójść, utworzył dom, gdzie znaleźli mieszkanie i opiekę.
- Odwiedzał biednych, samotnych i pomagał im. Nazywano go „księdzem dziadów”, czyli tych najbiedniejszych.
- Dla tych, co nie mieli jedzenia, otworzył tanią kuchnię.
- Dla dzieci napisał katechizm, aby mogły uczyć się o Bogu.
- Założył Zgromadzenie Sióstr św. Józefa.

Św. ks. Z. Gorazdowski nie myślał o sobie, ale o tych, którzy czekali na jego pomoc. Modlił się za nich wszystkich. Siłą do tego, by służyć najuboższym czerpał z modlitwy i codziennej mszy świętej.

1. **„Spacer”** po Lwowie, mieście, w którym ks. Gorazdowski spędził większość swego życia. W rytm tamburyna (bądź innego instrumentu) chodzimy po „ulicach Lwowa”, zwiedzając to piękne miasto („spacer może być okazją, aby „odwiedzić”, np. kuchnię dla ubogich, zauważyć dom dla nieuleczalnie chorych itd...). Gdy instrument milknie, zatrzymujemy się. Następnie słuchamy, ile razy prowadzący klaśnie w dłonie i tworzymy kółko o takiej ilości osób.
2. **Zadania do wykonania w parach:**
 - Ułóżcie obrazek z części (podobizna ks. Z. Gorazdowskiego) i przyklejcie go na kartce oraz podpiszcie, kogo on przedstawia.
 - Rozwiążcie krzyżówkę, a następnie odczytajcie hasło.
 - Komu pomagał św. ks. Gorazdowski – przyporządkujcie napisy mówiące, co Ksiądz czynił dla ludzi, do rysunków.
3. **Burza mózgów** na temat „Jaki jest sens pomagania drugiemu człowiekowi?” Swobodna dyskusja oraz utworzenie tabeli, pt. „Pomoc drugiemu człowiekowi”.

Plusy	Minusy
<ul style="list-style-type: none">• ułatwia komuś życie,• umożliwia lepsze funkcjonowanie w życiu,• uwrażliwia serce,• umożliwia bycie w pełni człowiekiem,• pomaga znaleźć sens życia.	<ul style="list-style-type: none">• odrywa od innych zajęć,• zabiera czas przeznaczony na rozrywkę,• nie przynosi zysków i korzyści.

- Uczestnicy siadają w kręgu. Rozmawiają o tym, jak pomagają innym, komu ostatnio pomogli, jak się czują, kiedy pomagają innym. Następnie próbują odegrać scenki:
 - Twój kolega został pobity. Siedzi teraz i płacze. Co robisz?

- Twoja młodsza siostra prosi o pomoc przy sprzątaniu mieszkania. Co robisz?
- Jedna z twoich sąsiadek to starsza pani, jest samotna, nikt jej nie odwiedza. Wiesz o tym i co robisz?
- Idąc chodnikiem spotykasz znajomą z twojego bloku, dźwigającą ciężkie torby z zakupami, co robisz?
- Twoja koleżanka dostała jedynkę ze sprawdzianu z matematyki. Co robisz?
- Zaproszenie uczestników do podzielenia się swoimi przeżyciami podczas odgrywania scenek.
- Samodzielne wykonywanie „języków” z płatków owsianych, kakao, cukru, śmietany i wiórek kokosowych.
- Przygotowanie poczęstunku dla siostr w Ośrodku. Próba powiedzenia czegoś miłego siostrom (podziękowania, życzenia, uznanie, wdzięczność).
- Podsumowanie zajęć, podziękowanie za współpracę.
- Wspólne odśpiewanie pieśni o św. ks. Z. Gorazdowskim, pt. „Całe życie poświęcę dla bliźnich”

TRZECI MIESIĄC ZAJĘĆ

W trakcie trzeciego miesiąca zajęć przewidziane są cztery spotkania, które będą oscylowały wokół bezpośrednich przygotowań do nagrania kasety z fragmentem tekstu „Opowieści z Narnii”, czytanego z podziałem na role oraz jego ekspozycja na terenie Ośrodka i w radiu regionalnym. Ponadto zorganizowana będzie wystawa prac plastycznych uczestników programu autorskiego. Oddziaływania usprawniające komunikację będą zmierzały w kierunku umiejętnego rozwiązywania zaistniałych konfliktów interpersonalnych, rozwijania świadomości na temat przeszkód w komunikacji międzyludzkiej oraz asertywności.

Drugie zajęcia

Temat: Jak rozwiązywać pojawiające się konflikty interpersonalne?

Cele:

- dostarczenie wiedzy i doskonalenie umiejętności z zakresu konstruktywnego rozwiązywania konfliktów,
- pokazanie różnych sposobów radzenia sobie w sytuacjach konfliktowych (rola mediatora),
- doskonalenie umiejętności rozpoznawania i nazywania emocji towarzyszących konfliktom międzyludzkim,
- doskonalenie umiejętności samooceny własnych postaw i zachowań
- wdrażanie do podejmowania właściwych decyzji.

Osiągnięcia:

- uczestnik posiada wiedzę nt. konstruktywnego rozwiązywania konfliktów oraz podstawowe umiejętności z tego zakresu,
- zna różne sposoby radzenia sobie w sytuacjach konfliktowych,
- rozpoznaje i umiejętnie nazywa emocje towarzyszące konfliktom międzyludzkim,
- posiada umiejętności właściwej samooceny własnych postaw i zachowań,
- podejmuje właściwe decyzje w sytuacjach konfliktowych.

Środki dydaktyczne: magnetofon, kasety z muzyką, papier pakowy, mazaki, kredki, blok rysunkowy, plansza „Etapy rozwiązywania konfliktu”.

Metody pracy:

- **werbalne** – burza mózgów, dyskusja,
- **aktywizująco-twórcze** – odgrywanie scenek, zabawa.

Formy pracy: zbiorowa, grupowa (zróznicowana).

Środki dydaktyczne: magnetofon, kasety z muzyką, papier pakowy, mazaki, kredki, blok rysunkowy, plansza „Etapy rozwiązywania konfliktu”.

Zapis tematu do dziennika: Jak rozwiązywać pojawiające się konflikty interpersonalne?

Przebieg zajęć:

- Przywitanie uczestników zajęć. Wszyscy stają w kręgu. Każdy po kolei wymienia swoje imię oraz pokazuje swój charakterystyczny gest,
 - wymienia swoje imię oraz pokazuje pantomimicznie, co lubi robić,
 - wymienia swoje imię oraz wydaje jakiś dźwięk. Za każdym razem grupa powtarza imię, ruchy lub dźwięki danej osoby.
- Zapoznanie uczestników z tematem zajęć.
- Burza mózgów – „Z czym kojarzy ci się słowo **konflikt**?”

W zależności od liczebności grupy, dzielimy ją na trzy zespoły i zastanawiamy się nad:

- przyczynami konfliktów,
- uczuciami towarzyszącymi konfliktom,
- sposobami reagowania w sytuacjach konfliktowych.

Staramy się zwrócić uwagę uczestników na pozytywne strony konfliktów i na to, że są częścią naszego życia.

- Odgrywanie scenek konfliktowych. Każda grupa dostaje temat scenki. Ma pokazać rozwiązanie konfliktu poprzez:
 - ucieczkę, wycofanie się,
 - atak (słowny lub fizyczny),
 - negocjacje (współpraca),
 - dostosowanie się (uleganie).

Scenka I

Umówiłaś się z koleżankami na dyskotekę. Niestety rodzice stanowczo zabraniają ci wychodzić dziś z domu.

Scenka II

Masz duże zaległości w nauce. Poprosiłaś kolegę o pomoc. Umówiliście się na wspólną naukę. Tymczasem, gdy przyszedł do niego, nie było go w domu.

Scenka III

Wraz z siostrą od kilku dni czekacie na wasz ulubiony film w telewizji. Gdy nadchodzi pora emisji okazuje się, że tato z bratem chcą oglądać mecz piłki nożnej.

Scenka IV

Rodzice chcą, abyś wcześniej wróciła do domu z urodzin koleżanki. Ty chcesz wrócić dwie godziny później.

- Wszyscy uczestnicy zajęć dokonują charakterystyki poszczególnych scenek. Zastanawiają się nad tym, jaki sposób rozwiązywania konfliktów najczęściej przyjmują.

Jak chcieliby rozwiązywać swoje konflikty. Co robią w sytuacji konfliktowej. Zwrócenie uwagi na umiejętność konstruktywnego rozwiązywania sytuacji konfliktowej.

- **Rozkwitanie** – uczestnicy dobierają się w pary. Jedna osoba jest pączkiem kwiatu, druga porannym promykiem słońca. Pączek przykuca lub leży skulony. Partner – promyk słońca – zaczyna bardzo ostrożnie i powoli rękami otwierać pączek, aż ten rozwinie się jak kwiat. Ćwiczenie wykonuje się przy podkładzie muzycznym, umiejętnie dobranym.
- **Wiele hałasu o nic** – dwóch uczestników odgrywa scenkę kłótni rodzeństwa o pomarańczę, nie znając nawzajem swoich intencji. Brat potrzebuje skórkę, aby zrobić lódkę na zajęcia do szkoły, siostra chce zrobić sok. Istotą problemu jest ustalenie, po co każdemu z nich potrzebna jest pomarańcza. Omówienie przyczyn i charakteru sprzeczki.
- **Studnia** – (12 metrów nie więcej). Uczestnicy ustawiają się w kręgu, tworząc koło. Osoba w kole mówi: – Wpadłam do studni. Pozostali pytają: – Na ile metrów? – Na osiem. – Kto cię z niej wyciągnie? – Najwspanialsza dziewczyna. – A kto to jest? – Karolina. Wywołana osoba wstaje i wykonuje tyle kroków, ile metrów powiedziała osoba w „studni”. (Kroki bardzo drobne albo bardzo duże lub nawet skoki). Gdy znajdzie się w pobliżu osoby będącej w „studni” podaje jej rękę i podciąga ją. Wyciągnięta osoba zajmuje wolne miejsce w kole, a osoba wyciągająca siada po turecku w środku koła i zabawa powtarza się.
- Zapoznanie z planszą „ETAPY ROZWIĄZYWANIA KONFLIKTU”:
 1. *Chcemy rozwiązać konflikt:*
 - *uzgadniamy dogodny termin,*
 - *ustalamy reguły pracy nad problemem.*
 2. *Określamy problem:*
 - *nazywamy problem,*
 - *mówimy jakie uczucia wywołują w nas zachowania drugiej osoby,*
 - *określamy nasze potrzeby i oczekiwania.*
 3. *Poszukujemy możliwych rozwiązań:*
 - *zgłaszamy różne pomysły rozwiązań sytuacji konfliktowej,*
 - *oceniajemy je z punktu widzenia obu stron.*
 4. *Wybieramy takie rozwiązanie, które będzie dobre dla obu stron konfliktu.*
- **Woda, wiatr, ogień** – uczestnicy stoją w rozsypance. Prowadzący woła: – **woda!** Uczestnicy wskakują na krzesła, materace albo na „wyspę” ułożoną na podłodze z gazet (inna wersja: ludzie „pływają”). **Wiatr!** – uczestnicy kładą się na podłodze. **Lew idzie!** – chowają się za krzesłami. **Ogień!** – uciekają z sali w wyznaczony kąt (do zabawy można dołączyć odpowiednio dobraną muzykę).
- **Rysowanie po ciemku** – w pudełku bez tylnej ściany, wycinamy z przodu otwory tak, aby mieściły się w nich ręce. Pod pudełko wkładamy czysty papier i mazaki. Jeden uczestnik wkłada ręce w pudełko, a inni podają mu dwa tematy do rysowania. Wybiera z nich jeden i rysuje. Po kolei rysują wszyscy. Prace można umieścić na wystawie.
- Próba odczytania fragmentu tekstu „**Opowieści z Narnii**” na podkładzie muzycznym.
- **Podsumowanie** – uczestnicy siedząc w kręgu, dzielą się wrażeniami oraz własnymi przemyśleniami nt. odbytych zajęć. Oceniają ich atrakcyjność poprzez zaznaczenie wartości liczbowych na skali od 1 do 10.

s. Wioletta Zawada